Kirkolliskokouksen avauspuhe 2.11.2026

Arkkipiispa Tapio Luoma

Rajankäyntiä valon ja pimeän välillä

Viime kesänä Venäjän ortodoksisen kirkon johtaja, patriarkka Kirill, julkaisi kirjan, jolle hän antoi arvoituksellisen nimen: Sota – havaittavien syiden ja seurausten tuolla puolen. Havaittavilla syillä patriarkka viittaa geopoliittisiin jännitteisiin ja niihin kylmän sodan päättymisen jälkeen tapahtuneisiin muutoksiin Euroopassa, joiden seurauksena Venäjä katsoi oikeutetuksi hyökätä Ukrainaan helmikuussa 2022. Tällä sodalla on patriarkan mukaan taustansa paljon syvemmällä, nimittäin venäläisessä kansallisessa itseymmärryksessä ja ennen kaikkea Jumalan johdatuksessa.

Patriarkan kirja on sekava kooste oman kansallisuuden ainutlaatuisuuden ihannointia, toisessa maailmansodassa Saksasta saavutetun voiton nostalgiaa ja yhteydestään irrotettuja raamatunlauseita. Kirja on nähtävä yrityksenä perustella Ukrainassa käytävän sodan välttämättömyyttä ja oikeutusta. Se pyrkii selvästi myös motivoimaan kansalaisia uhrautuvaisuuteen, ja kaikessa tässä se vetoaa kristilliseen uskoon suorasukaisella tavalla. Kirjan loppupuolella patriarkka kuvaa käynnissä olevaa hyökkäyssotaa Ukrainassa ja toteaa Venäjän olleen pakotettu puolustautumaan hyökkäykseltä, jolla länsi pyrki tuhoamaan venäläiset, kristilliset arvot. Patriarkka sanoo näin: ”Tarkoituksena oli ottaa meidät paljain käsin, ilman sotaa, huijata meitä, vetää meidät heidän läntiseen maailmaansa, juurruttaa omat arvonsa meihin.”

Patriarkka Kirill jatkaa hyvin paljastavalla tavalla: Kun kävi selväksi, ettei mitään yhteistä enää ollut, kaikki tämä johti sotilaalliseen yhteenottoon. Ja meidän on muistettava, että nykyinen taistelumme ei ole lihaa ja verta vastaan, vaan… tämän pimeyden maailman hallitsijoita ja

avaruuden pahoja henkiä vastaan. (Ef.6:12). Sanon tämän rohkeasti, täysin luottavaisin mielin, että Venäjä on valon puolella. – Näin siis patriarkka Kirill.

Ajatus, että sotaan jouduttaessa Jumala on ”meidän puolellamme”, ei ole suinkaan uusi. Sama näkemys on toistunut lukemattomissa sodissa, konflikteissa ja pienemmissä riitatilanteissa kautta maailmanhistorian. Ei tämä ole outoa kristillisen kirkon eikä Suomenkaan historiassa. Väkivalta ja voimankäyttö ovat aikojen saatossa saaneet vahvan tuen, kun niitä on perusteltu Jumalan tahdolla. ”Me olemme valon puolella ja taistelemme pimeyttä vastaan.” Ihmisluonnolle on lopulta hyvin tyypillistä ajatella, että ilman muuta itse olen hyvän ja valon ja Jumalan puolella, kun taas nuo toiset ovat tässä suhteessa vähintäänkin arveluttavia, elleivät peräti selvästi siellä toisella puolella.

Bakom detta mänskliga sätt att tänka ligger en viss helhetssyn på verkligheten. Världsalltet ses som en arena där två jämnstarka krafter kämpar mot varandra. Om och om igen står ljus mot mörker, rätt mot fel, sanning mot villfarelse, Gud mot satan. Den ändlösa kampen mellan två motsatta krafter tar sig ständigt nya uttryck. Kampen som tema återkommer i otaliga variationer i romaner och filmer, överallt där ett stort drama byggs upp eller tar form. Spänningen ligger i ovissheten om åt vilket håll vågskålen till sist kommer att väga över. Vem vinner kampen? Det goda eller det onda? Det rätta eller det orätta? Sanningen eller villfarelsen? Gud eller satan?

Patriarkka Kirill tukeutuu kirjassaan dualistiseen maailmankuvaan ja esittää, että valon ja pimeyden kamppailussa hänen oma kotimaansa on Jumalan ja valon puolella, eli siis voittajan puolella. Teologisen keskustelun rinnalla erilaiset sekulaarit ideologiat ovat omaksuneet dualistisen maailmankuvan. Yksi esimerkki dualistisesta poliittisesta ideologiasta on fasismi, jossa ihmiset jaetaan karkeasti kahteen leiriin: oman kansakunnan jäseniin ja vieraiden kansojen ja kulttuurien edustajiin. Jakolinjana on silloin ennen kaikkea kansallisuus, toisinaan myös etnisyys. Niiden pohjalta ihmisiä arvotetaan ja luokitellaan.

Dualistiselle maailmankuvalle perustuvat poliittiset aatteet eivät hävinneet toisen maailmansodan myötä. Vastakkainasettelusta voimansa saavat poliittiset ideologiat vaikuttavat edelleen ja löytävät yhä uusia ilmenemismuotoja, vaikka niiden kauheimpia seurauksia ei onneksi ole näköpiirissä. Dualistisilla maailmankatsomuksilla on aina kannattajansa, sillä ne tarjoavat helpon ja yksinkertaisen tavan hahmottaa monimutkaista ja

nopeasti muuttuvaa maailmanmenoa. Dualististen jakolinjojen kummallakin puolella on halua uskoa, että juuri me olemme valon ja totuuden asialla.

Erilaiset etnonationalistiset ja jopa fasistiset ideologiat luovat dualistista kuvaa, jossa oma kansa on ainutlaatuinen hyvän ja totuuden ilmentäjä. Vähemmistöryhmiä kuvaillaan ylimääräisiksi hankaluuksien ja vaikeuksien aiheuttajiksi, joista ainakin oman maan rajojen sisällä tulisi päästä tavalla tai toisella eroon. Heidän ihmisarvonsa asetetaan joko suoraan tai vihjaillen kyseenalaiseksi. Tavoitteena on palauttaa kuviteltu mennyt yhteiskunta, jonka nähtiin koostuneen pääosin vain oman kansan kelvollisiksi arvioiduista jäsenistä.

Eftersom en hård linje mot grupper av människor som betraktas som oönskade väcker motstånd, försöker man tysta kritiska röster. Ett av fascismens kännetecken är därför angrepp på bland annat medierna, som beskylls för att vara ensidiga och osanna. Också andra institutioner som upprätthåller stabiliteten i samhället, till exempel rättsväsendet och kyrkan, utsätts för denna typ av kritik. Ytterst är målet för det första att komma till makten genom val och med demokratins egna metoder, och därefter att steg för steg undergräva demokratin inifrån för att befästa den makt man har uppnått.

Monenkirjavat populistiset, etnonationalistiset ja fasistiset liikkeet pyrkivät vaikuttamaan juuri dualistista maailmankuvaa vahvistamalla. Itse asiassa kaikki ideologiat, olkoot ne poliittisia tai uskonnollisia, voivat johtaa vaarallisille vesille, jos niiden avulla perustellaan oman ryhmän erinomaisuutta ja toisten ryhmien alempiarvoisuutta. Yhteiskunnan elämässä on aina erilaisuutta, erimielisyyttä ja eripuraa, eikä niitä sinänsä pidä pelätä. Huolestuttavaa sen sijaan on, että demokraattisissa yhteiskunnissa toimii voimia, jotka lietsovat tarkoituksellisesti riitoja ja syventävät erimielisyyksiä saavuttaakseen omat päämääränsä. Silloin jakoa meihin ja muihin perustellaan usein jakona valon ja pimeyden, totuuden ja harhan, oikean ja väärän välillä.

Dualistisella ajattelutavalla on pitkät juuret ihmiskunnan historiassa. Se vaikutti myös kristilliseen uskoon sen ensimmäisinä vuosisatoina monien liikehdintöjen välityksellä. Yhden esimerkin antaa manikealaisuutena tunnettu uskonnollinen suuntaus, jonka kirkko lopulta torjui harhaoppina. Persialaisen, 200-luvulla eläneen ja profeettana esiintyneen Manin opetus perustui näkemykseen jyrkästi kahtia jakautuneesta todellisuudesta, joka oli valon ja pimeyden taistelukenttä. Kolme- ja neljäsataaluvuilla elänyt kirkkoisä Augustinus oli yhdeksän

vuoden ajan manikealaisen liikkeen vaikutuspiirissä, mutta hän arvosteli sitä myöhemmin juuri sen dualistisen maailmankuvan takia. Kun manikealaisuus väitti, että valo ja pimeys, hyvä ja paha, ovat kaksi itsenäistä ja tasavahvaa voimaa, Augustinus vastasi, että ne eivät ole tasavahvoja. Valo ja hyvä ovat kaiken perusta. Pimeys on vain valon puutetta, ja paha on hyvän puutetta. Siksi valo, hyvä ja Jumala ovat vahvempia. Ne ovat todellisuuden oletusarvoja, tehdasasetuksia, perustavia voimia. Niitä ei voi mikään voittaa.

Kirkkojen näkökulmasta on ensiarvoisen tärkeää, että kuvatun kaltainen dualistinen maailmankuva tunnistetaan sellaiseksi, joksi kirkko sen jo varhain totesi: harhaopiksi. Tällainen dualismi luo ympärilleen eriarvoisuutta ja vihaa ja siten syventää polarisaatiota. Jumala loi maailman hyväksi, eikä edes synti ole voinut tätä Jumalan luomisteon hyvyyttä tuhota. Edelleen on tarpeen muistaa se erityisesti luterilaiseen ihmiskuvaan kuuluva yksityiskohta, että kukaan ihminen ei ole pelkästään hyvä tai pelkästään paha. Syntiin langenneenakin hän on edelleen Jumalan kuva, jolla on mittaamaton arvo. Martti Lutherin mukaan kristitty on sekä syntinen että vanhurskas. Se tarkoittaa, että jos tehdään jakoja hyvään ja pahaan, se jakolinja kulkee jokaisen sisimmässä.

Kristillistä uskoa käytetään hyväksi monenlaisissa ideologisissa kamppailuissa niin meillä Suomessa kuin maailmalla laajemmin. Patriarkka Kirillin ajattelu hänen viime kesänä julkaisemassaan kirjassa on tästä yksi esimerkki. Meidän Herramme sanomaa ei kuitenkaan saa luovuttaa minkään ryhmän aseeksi toisella tavalla ajattelevien tai oman ryhmän ulkopuolella olevien mitätöimiseksi.

Hyvät kirkolliskokousedustajat. Koen, että on vielä sanottava muutama sana kirkkomme ajankohtaisesta aiheesta. Tällä viikolla tulee kuluneeksi 40 vuotta kirkolliskokouksen päätöksestä, jolla kirkkomme pappisvirka avattiin myös naisille. Kuten me piispat olemme viime viikolla julkaistussa viestissämme ilmaisseet, tämä ratkaisu on tuonut määrättömän paljon siunausta kirkollemme. Naisten ja miesten yhteinen palvelu pappisvirassa on vahvistanut, että Jumala käyttää työssään ihmisiä sukupuolesta riippumatta. Siksi on syytä iloon ja kiitollisuuteen.

Kirkon elämässä on muutenkin tarpeen muistaa ilon ja kiitoksen merkitys. Erityisen tärkeitä ne ovat vaativina aikoina. Apostoli Paavali aloittaa monet kirjeensä ilon ja kiitoksen ilmaisulla. Aloittaessamme uutta kirkolliskokousviikkoa on hyvä yhtyä Paavalin sanoihin hänen

Efesolaiskirjeessään: ”Ylistetty olkoon meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen Jumala ja Isä! Hän on siunannut meitä kaikella Hengen siunauksella, taivaallisilla aarteilla Kristuksessa.” (Ef. 1:3)

Hyvät edustajat. Meillä on tehtävä. Jeesuksella on kirkolleen ja kirkon kautta koko maailmalle julistettavanaan hyvä sanoma, joka ulottuu jokaiseen lähimmäiseemme: ”Rakasta Herraa, Jumalaasi, koko sydämestäsi, koko sielustasi ja mielestäsi. Tämä on käskyistä suurin ja tärkein. Toinen yhtä tärkeä on tämä: Rakasta lähimmäistäsi niin kuin itseäsi.” (Matt. 22:37–39)